

1837
2017
ΧΡΟΝΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε΄

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ

ΤΕΧΝΗΣ

Άγιος Κωνσταντίνος Όμοιοίας. Άγγελικές Δυνάμεις
τρούλου (λεπτομέρεια). Αναστάσιος Λουκίδης.

15-16 Δεκεμβρίου 2017

Πολεμικόν Μουσείο

Ριζάρη 2, Άθήνα

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Τὸ Τμῆμα Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
ἔχει τὴν ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ τιμὴ
νὰ Σᾶς προσκαλέσει στὸ Ε΄ Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο
Νεοελληνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης,
πὸν διοργανῶνει, μὲ τὴ συνεργασία
τοῦ Τμήματος Ἀρχιτεκτόνων-Μηχανικῶν
τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν
καὶ εἰδικῶν ἐπιστημόνων-Καθηγητῶν
καὶ ἄλλων Πανεπιστημιακῶν Τμημάτων,
τὴν Παρασκευὴ 15 καὶ
τὸ Σάββατο 16 Δεκεμβρίου 2017,
στὸ Πολεμικὸ Μουσεῖο,
Ριζάρη 2, Ἀθήνα.

Τιμητική Έπιτροπή

Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ. Γερώνυμος
Όμότιμος Καθηγητής κ. Έμμ. Κωνσταντινίδης
Όμότιμος Καθηγητής κ. Εύθ. Τσιγαρίδας
Όμότιμη Καθηγήτρια κ. Μ. Καρδαμίτση-Αδάμη

Όργανωτική Έπιτροπή

Θωμάς Ίωαννίδης
Αναπλ. Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος Θεολογίας
Θεολογικής Σχολής ΕΚΠΑ

Ίωάννα Στουφή-Πουλημένου
Αναπλ. Καθηγήτρια,
Αναπλ. Πρόεδρος Τμήματος Θεολογίας
Θεολογικής Σχολής ΕΚΠΑ

Σταῦρος Μαμαλοῦκος
Αναπλ. Καθηγητής Τμήματος Αρχιτεκτόνων-Μηχανικῶν
Πανεπιστημίου Πατρῶν

Γεώργιος Κόρδης
τ. Επίκ. Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας
Θεολογικής Σχολής ΕΚΠΑ

Ίωάννης Φριλίγκος
Δρ Θεολογίας
Γραμματειακή ὑποστήριξη:
Μιχαήλ Ασφενταγάκης
Μαρία Βάββα

Παρασκευή, 15 Δεκεμβρίου

9:00-9:30 Ήναρξη Συμποσίου.
Χαιρετισμοί.

Α΄ Συνεδρία.

Θέμα: **Ναοδομία (19ος και 20ός αι.).**

Προεδρείο: Σταῦρος Μαμαλοῦκος, Ἀφροδίτη Πασαλή

- 09:30-09:45** Μάρω Καρδαμίτση-Ἀδάμη καὶ Μαρία Δα-
νιήλ, *Fr. Fl. Boulanger*. Ἡ προσωπικότητα τοῦ
ἀνθρώπου, ἡ σχέση του μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὸ
γνωστὸ καὶ ἄγνωστο ἔργο του στὴ ναοδομία.
- 09:45-10:00** Πέτρος Κουφόπουλος καὶ Μαρίνα Μυ-
ριανθέως-Κουφοπούλου, Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ
τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Θεράποντα Μυτιλήνης.
- 10:00-10:15** Ἑλένη-Κωνσταντίνα Τζήμα, Ἰερὸς Ναὸς
Πέτρου καὶ Παύλου στὸν Ἅγιο Γεώργιο Γρε-
βενῶν (Τσοῦρχλι), 1836.
- 10:15-10:30** Ἀργύρης Πετρονώτης καὶ π. Γεώργιος
Πετρῆς, Ἡ ἐκκλησία Ἁγία-Σωτήρα τοῦ ὄρους
Ζάβιτσα παρὰ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο στὴν Πε-
λοπόννησο.
- 10:30-10:45** Φωτεινὴ Δαλιάνη, Μαρίλυα Φωτιάδου,
Ἀποκατάσταση ἱεροῦ ναοῦ Ἁγίου Παντελεή-
μονα στὸ Μεθύδριο Ἀρκαδίας.
- 10:45-11:00** Εὐάγγελος Χαριτόπουλος, Ὅψεις τῆς ναο-
δομίας στὴν κεντρικὴ Κρήτη κατὰ τὸν ὄψιμο
19ο αἰῶνα μέσα ἀπὸ γραπτὲς πηγές.
- 11:00-11:20** Συζήτηση.
- 11:20-11:35** Διάλειμμα.

Β' Συνεδρία.

Θέμα: Ζωγραφική (19ος αί.).

Προεδρείο: Εὐθύμιος Τσιγαρίδας, Εὐαγγελία Γεωργιτσογιάννη

- 11:35-11:50** Νικόλαος Γραϊκος, Νεοελληνική ἐκκλησιαστική ζωγραφική καὶ ἄλλες τέχνες (ἀρχιτεκτονική, μουσική, γλυπτική κ.ἄ.): τὸ ἐρώτημα τῆς πολυτροπικῆς κατανόησης τῆς Νεοελληνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης.
- 11:50-12:05** Θωμᾶς Ζῆκος, Ὁ ζωγράφος Ἀργύρης Μιχάλης καὶ τὸ ἔργο του στὴν Καστοριά.
- 12:05-12:20** Γεώργιος Σταλίδης, Ζωγραφικὴ σὲ ξύλινα στοιχεῖα σὲ ναοὺς τοῦ 19ου αἰώνα ἀπὸ τὸν Νομὸ Πέλλας.
- 12:20-12:35** Μαρίζα Τσιάπαλη, Ἐπιζωγραφήσεις στὸν Ἱ. Ν. Κοίμησης Θεοτόκου στὴν Αἰανὴ Κοζάνης: Τὸ στρώμα τοῦ 19ου αἰώνα ποὺ «θυσιάστηκε».
- 12:35-12:50** Γεωργία Γραϊκου, Ἀρχαιολογικὰ καὶ πολιτισμικὰ παλίμψηστα στὴν ἐκκλησιαστικὴ τέχνη τοῦ κεντρο-μακεδονικοῦ χώρου (18ος -20ός αἰ.). Τὸ παράδειγμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στὸ Δῖον Πιερίας.
- 12:50-13:10** Συζήτηση.
- 13:10-13:40** Διάλειμμα.

Γ' Συνεδρία.

Θέμα: **Γλυπτική και Μικροτεχνία.**

Προεδρείο: Γιάννης Ρηγόπουλος,
Δημήτρης Παυλόπουλος

- 13:40-13:55** Εὐαγγελία Γεωργιτσογιάννη, *Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ρουμανίας: Τὸ Κοιμητήριο τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου στὴ Βραΐλα – Ἱστορικὲς καὶ Καλλιτεχνικὲς Μαρτυρίες.*
- 13:55-14:10** Δημήτρης Κουτσογιάννης, *Ταφικὸ μνημεῖο Νεγρεπόντη-Οὐράνη.*
- 14:10-14:25** Ἰωάννης Χ. Καρυδᾶς, *Οἱ τρίκλιτες σταυρεπίστεγες βασιλικὲς τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα στὴν Αἰτωλοακαρνανία διακοσμημένες μὲ μάρμαρινα τέμπλα Τηνιακῶν μαρμαράδων – Ἡ περίπτωση τῶν Ἱερῶν Ναῶν Ἁγίου Γεωργίου καὶ Ἁγίας Τριάδας Ἀγρινίου.*
- 14:25-14:40** Παρασκευὴ Χ. Παπαδημητρίου, *Τὸ τέμπλο τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου Λαρίσης.*
- 14:40-14:55** Σπύρος Μοσχονᾶς, *Ὁ γλύπτης Κλέαρχος Λουκόπουλος καὶ ἡ βυζαντινὴ τέχνη.*
- 14:55-15:10** π. Διονύσιος Λυκογιάννης, *Ὁ ἀργυρογλύπτης Ἀθανάσιος Τζημούρης, νεώτερα στοιχεῖα - ἐπιδράσεις τοῦ ἔργου του.*
- 15:10-15:25** Ἑλένη Βλαχοπούλου-Καραμπίνα, *Ἀντιμίνσια τοῦ Κειμηλιαρχείου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρών καὶ Νιγρίτης «Ψυχῆς Ἄκος».*
- 15:25-15:45** Συζήτηση.
- 15:45-16:00** Διάλειμμα.

Δ' Συνεδρία.

Θέμα: **Ίστορία - Αρχαιακή Έρευνα - Συντήρηση.**

Προεδρείο: Έμμανουήλ Κωνσταντινίδης,
Ίωάννα Στουφή-Πουλημένου

- 16:00-16:15** Άναστασία Γ. Εύθυμίου, *Η ανέκδοτη διατριβή του Γεώργιου Λαμπάκη (Μόναχο 1882). Πρώτες παρατηρήσεις.*
- 16:15-16:30** Γεώργιος Δ. Τσιμπούκης, *Τò άρχείο έπιγραφών του βυζαντινολόγου Γεώργιου Λαμπάκη.*
- 16:30-16:45** Alexandra Ph. Trifonova, *Η καλλιτεχνική δραστηριότητα στη Φιλιππούπολη κατά τò πρώτο μισò του 19ου αιώνα.*
- 16:45-17:00** π. Σπυρίδων Λόντος, *Τò παρεκκλήσιο του Άγίου Παντελεήμονος Βουλιαγμένης (1896).*
- 17:00-17:15** Κωνσταντίνος Στουπάθης, *Βιβλιογραφικές άναφορές στη συντήρηση τών φορητών εικώνων, μέσα άπό τή μελέτη του άρχείου του περιοδικού τέχνης «Ζυγός».*
- 17:15-17:35** Συζήτηση.

Διακοσμητικό θέμα ορθόδοξου ναού στην Άθήνα. Fr. Fl. Boulanger, 1860.

Σάββατο, 16 Δεκεμβρίου

Ε' Συνεδρία.

Θέμα: Ζωγραφική (19ος αι.).

Προεδρείο: Μαρίζα Τσιάπαλη, Νικόλαος Γραϊκος

- 09:15- 09:30** Μιχαήλ Λαρεντζάκης-Λάσκαρις, *Εικονογραφικές παρατηρήσεις στην διακόσμηση τῶν κλιτῶν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Ἀγιάσου Λέσβου.*
- 09:30-09:45** Γεώργιος Χρ. Τσιγάρας, *Ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη στοὺς Τοξότες τῆς Ξάνθης (19ος αἰώνας).*
- 09:45-10:00** Μαρία Σκλείδα, *Μεταβυζαντινὲς εἰκόνες τῶν κειμηλίων προσφύγων στὸν Ἱερὸ Ναὸ Κοίμησης τῆς Θεοτόκου Ἁγίου Στεφάνου Ἀττικῆς.*
- 10:00-10:15** Ἰωάννης Βιταλιώτης, *Κειμήλιο ἐνὸς χαμένου μνημείου τῆς Τραπεζούντας: Βιογραφικὴ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη στὸ Ἐξώτειχον (1820).*
- 10:15-10:30** Βαρβάρα Ν. Παπαδοπούλου καὶ Ἰωάννης Λιοῦγκος, *Συνεχίζοντας τὴν τέχνη τῶν Καπεσοβιτῶν ζωγράφων στὸ α' μισὸ τοῦ 19ου αἰ. Ὁ ζωγράφος Θεοδόσιος ἐξ Ἰωαννίνων.*
- 10:30-10:45** Ἰλιάννα Ζάρρα, *Σχέσεις τῆς ρωσικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς μὲ τὴν ἀγιογραφικὴ παραγωγή στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα τὸν 19ο αἰώνα: Ἡ περίπτωση τῶν Ἰωαννίνων.*
- 10:45-11:00** Παναγιώτα Μιλτ. Κατωπόδη, *Οἱ ἀπόψεις περὶ «βελτιωμένης» ζωγραφικῆς καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τους κατὰ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ Τέμπλου τοῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στὴν Ἄνω πόλη τῆς Κυπαρισσίας (1850 καὶ 1920).*
- 11:00-11:20** Συζήτηση.
- 11:20-11:35** Διάλειμμα.

ΣΤ΄ Συνεδρία.

Θέμα: Ζωγραφική (19ος και 20ός αι.).

Προεδρείο: Γεώργιος Τσιγάρας, Βαρβάρα Παπαδοπούλου

- 11:35-11:50** Μαρία Δ. Καγιαδάκη, *Εικόνες του Πέτρου Παυλίδη-Μηνώτου από τα πρώτα χρόνια της παραμονής του στη Βενετία.*
- 11:50-12:05** Γιαννούλα Χαρ. Σανδραβέλη, «*Έν τῇ τοῦ Ἄθωνος αὐλῇ*». Χαλκογραφίες του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου τυπωμένες στο Ἅγιον Ὄρος.
- 12:05-12:20** Νικόλαος Μ. Μπονόβας, *Φορητὴ εἰκόνα τῶν ἁγίων Ἀντωνίου, Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰωάσαφ (1872). Ἔργο τοῦ Ἰωάσαφ, ἰδρυτῆ τοῦ γνωστοῦ ὁμώνυμου ἀγιογραφικοῦ οἴκου τοῦ Ἄθω καὶ τοῦ μαθητῆ του Ἀντωνίου.*
- 12:20-12:35** Πατάπιος μοναχός Καυσοκαλυβίτης, *Εἰκονογραφικὰ Νεομαρτύρων: Οἱ ἀπεικονίσεις τους στὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τὸν 19ο καὶ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα.*
- 12:35-12:55** Συζήτηση.
- 12:55-13:25** Διάλειμμα.

Ζ' Συνεδρία.

Θέμα: **Ναοδομία (19ος και 20ος αι.).**

Προεδρείο: Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, Πέτρος Κουφόπουλος

- 13:25-13:40** Δήμητρα Βλαχάβα, Ὁ ναὸς Παναγίας Ἐπισκέψεως στὸ Βαρούσι Τρικάλων.
- 13:40-13:55** Ἀφροδίτη Πασαλῆ, Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὴ Νομὴ Τρικάλων.
- 13:55-14:10** Βασίλειος Μεσσηῆς καὶ Πέτρος Καψούδας, Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὰ Μεγάλα Καλύβια Τρικάλων. Ἀπὸ τὸν ὀκτάστυλο σταυροειδῆ ἐγγεγραμμένο στὴ θολοσκεπῆ βασιλική.
- 14:10-14:25** Σωτήρης Βογιατζῆς, Τὸ Καθολικὸν τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Μυροφύλλου Τρικάλων.
- 14:25-14:40** Ἰωάννης Καρατζόγλου, Ἀπὸ τὴ ναοδομία τοῦ Ἀθανάσιου Δεμίρη: Ἡ Ἁγία Ζώνη Πατησίων.
- 14:40-15:00** Συζήτηση.
- 15:00-15:15** Διάλειμμα.

Ναὸς Ταξιαρχῶν, Πεδίον τοῦ Ἄρεως.
Φυγὴ εἰς Αἴγυπτον. Κωνσταντῖνος Ἀρτέμης.

Η' Συνεδρία.

Θέμα: Ζωγραφική (20ός αι.).

Προεδρείο: Ίλιανα Ζάρρα, Γεώργιος Κόρδης

- 15:15-15:30** Κωνσταντίνος Θ. Ράπτης, *Ναζαρηνές επιδράσεις σὲ ἔργα θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς στὴ Θεσσαλονίκη μετὰ τὸ 1912: οἱ περιπτώσεις τῶν λατρευτικῶν εἰκόνων στὰ τέμπλα τῆς Ἁγίας Σοφίας (1915) καὶ τῆς Ἀχειροποιήτου (1929).*
- 15:30-15:45** Ἰωάννα Στουφῆ-Πουλημένου, *Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Ὁμοιοίας ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Λουκίδη.*
- 15:45-16:00** Μιχαὴλ Ἰ. Ἀσφενταγάκης, *Ἄγνωστα σχέδια τοῦ «κυρ-Φώτη» ἀπὸ τὴ Συλλογὴ τῆς Βιβλιοθήκης Βελιμέζης καὶ ἡ σύνδεσή τους μὲ ἐντοίχια ἔργα του.*
- 16:00-16:15** Νικόλαος Ἰακ. Μαρκοζάνης, *Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ Ἱ. Ν. Ἁγίας Μαρκέλλας Βοτανικοῦ. Ἀπὸ τὸν Δημήτριο Πελεκάση στὸν Διονύσιο Πάλμα. Ἡ εἰκαστικὴ συνάντηση δύο Ζακύνθιων ζωγράφων.*
- 16:15-16:30** Νίκος Κακαδιάρης, *Ἡ Ἀγιογράφηση τοῦ Ἱ. Ναοῦ Καρυᾶς Ἀργολίδος.*
- 16:30-16:50** Συζήτηση.
- 16:50-17:05** Συμπεράσματα.
- 17:05** Λήξη τοῦ Συμποσίου.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὴ Νομὴ Τρικάλων.
Ἄποψη τοῦ ναοῦ ἀπὸ νοτιοανατολικά.

Χορηγοί

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν
Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Θεολογικὴ Σχολή – Τμῆμα Θεολογίας

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἡλείας

ΑΙΓΕΑΣ ΑΜΚΕ Πολιτιστικοῦ καὶ Κοινωφελοῦς Ἔργου

Γιάννης Κλουκίνας